

УИЛЯМ САРОЯН ЗИМНИТЕ ЛОЗАРИ

Превод от английски: Нели Константинова, 1971

chitanka.info

Когато учех в гимназията във Фресно, толкова често ме пъдеха от училище, че на петнайсет години напуснах окончателно и се хванах на работа в едни лозя за трийсет цента на час.

Работех заедно с трима мексиканци и един японец.

Мексиканците живееха в една колиба на лозето. Най-възрастният беше надхвърлил трийсетте и се казваше Тейпия. Следващият по възраст бе към двасет и пет годишен, но съм забравил как му беше името. Най-младият бе на моя възраст, но и неговото име не помня. Той беше шурей на сеньор Тейпия. Вторият мексиканец бе братовчед на сеньор Тейпия и бе женен за братовчедка на жена му. Колибата, която обитаваха, бе пълна с деца — Тейпия беше баща на двама сина и две дъщери, а вторият мексиканец — на двама сина и една дъщеря. Третият, най-младият, си търсеше жена. Ще нарека втория мексиканец Хосе, а най-младия — Панчо.

Тейпия бе слаб, по-скоро висок, сериозен мъж със старомодни мустачки и дълбок глас. Приказваше рядко, но отвореше ли уста, винаги бе изслушван и разбираан, макар и да говореше доста лошо английски. Аз го разбирах, японецът — също.

Японецът бе доста луд човек, който наричаше сам себе си *багаро*; предполагам, че това означава по-скоро отчаян, отколкото смахнат — вероятно такъв бе буквалният смисъл на думата. Ще нарека японеца Ито, защото името му беше нещо подобно, макар да съм забравил как точно се казваше. Ито бе работил някога в Колорадо или Уайоминг, където веднъж снежна буря го затрупала с друг японец за няколко дни в малка колиба. През тези дни Ито и приятелят му взели да играят на комар. Ито загубил всичко до последния си долар. Тогава убил приятеля си и го заровил в снега. Напуснал тези места и заминал за Калифорния.

Ито ни разправи тази история на някаква смесица от английски, японски и мексикански. Целта му бе да ни убеди, че бил *багаро*.

През януари обрязвахме лозите от тъмно до тъмно и тъй като бяхме все заедно, почнаха да се разправят историите на всеки от нас.

Когато Ито заразправя историята на престъплението си, извършено преди трийсет години, Тейпия, Хосе и Панчо го изслушаха внимателно, дори прекъснаха работата си за малко, изгледаха го недоверчиво, а той кимна с глава по начин, който недвусмислено

означаваше: да, той наистина бе *убил* човека, който бил най-добрият му приятел.

— Ами, положително е имало и други подбуди освен че той те е обрал на карти — казаха мексиканците, но Ито настояваше, че не е имало други подбуди.

— Лош човек ли е бил той?

— Не, той беше добър човек, истински приятел, човек, който бе доказал много пъти своето приятелство.

— Е, защо тогава го е убил Ито?

— *Багаро* — отвърна Ито на родния си език.

Лозарите го изгледаха пак и подхванаха отново работата си.

На другия ден, като започнаха отново работа, повече от час не се чуваше нищо друго освен звукът от обрязването на ненужните филизи. Всеки мислеше и чакаше. Когато се развидели съвсем, сеньор Тейпия спря и всички разбраха, че е дошло времето.

— Сеньор Ито — рече Тейпия.

Ито спря и се обърна:

— Сеньор Тейпия?

— Да не сте бил пиян?

Сеньор Тейпия говореше на общия за всички език.

На същия език Ито отвърна:

— Е да, имахме една бутилка, но я свършихме още първата нощ. Не бях пиян.

Панчо, най-младият, попита:

— Защо тогава го направихте, сеньор Ито?

— Той играеше нечестно — отвърна Ито.

Но не говорехме само за престъплението на Ито. Ито имаше нужда да разказва за него, но нас ни занимаваха и други неща. Хосе, средният мексиканец, обичаше например да разказва за своите деца, въпреки че любимата му тема бе за работниците, мизерията и глада. Панчо искаше да разбира малко по-добре чувствата на хората. Чудеше се защо например, когато е с хубаво момиче, за което се надява да му стане жена, се вълнувал толкова от красотата ѝ, че не можел нито да мисли, нито да говори. Хосе го вземаше на подбив, но сеньор Тейпия приемаше всичко сериозно.

На Марипоза стрийт във Фресно имаше една антикварна книжарница, където често се отбивах да търся книги, с които да си

продължа образованието. Един следобед, когато проливният дъжд задържа всички по домовете им, отидох в книжарницата и след като се порових из книгите час-два, открих едно списание за изкуство, преценено от един долар на десет цента. Беше съвсем запазено и пълно с цветни репродукции. Реших, че съм попаднал на рядка находка, както се и оказа впоследствие, тъй като между другите неща имаше една чудесна статия за Хосе Клементе Ороско, няколко снимки в ателието му и някои цветни репродукции на негови акварели. Прочетох статията и разгледах внимателно акварелите.

На другия ден отидох в колибата сред лозята, където живееха мексиканците. Огледах колибата, хвърлих по един поглед към сеньор Тейпия, жена му и децата им, Хосе, неговата жена и децата им, Панчо и двете ловджийски кучета, котката с четирите котета и няколко кокошки, натъркаляни в малкия, притегнат с телове дом. Това, което видях, изглеждаше грозно, направено както дойде, злочесто, но същевременно, заради Ороско, всичко съдържаше и някаква красота и достойнство.

Ито идваше на работа с велосипеда си от Сейнджър, където държеше мебелирана стая при едно японско семейство. В него долавях безкрайна самота, мъка и мъжество и сега дори и неговият велосипед ми изглеждаше нещо повече от обикновен велосипед.

Малко преди седем часа с камион идваше нашият надзирател, поздравяваше и ни откарваше до мястото, където ще работим, тъй че да почнем точно в седем. Обикновено оставаше да ни погледа как работим, докато си допуши цигарата и после заминаваше. Знаехме, че ще се върне малко преди свечеряване да види колко сме изработили и да ни изчисли надниците. Понякога взимаше от някого ножиците и обрязваше бавно две-три лози, но не за да ни показва как да го вършим. Просто обичаше от време на време да обрязва по няколко лози. А понякога ни казваше да свършваме два-двайсет и пет минути по-рано, но и последния час ни броеше за пълен. Имахме едночасова обедна почивка и мексиканците се връщаха в къщи да се нахранят с топло ядене, а сеньор Ито и аз сядяхме да си изядем сандвичите. Надзирателят ни беше арменец, който на времето бил професионален борец. Веднъж победил самия Станислав Збишко и имал хубави мачове със Стрейнджълър Луис и Джими Лъндъс, дори един-два пъти ги е побеждавал. Казваше се Назарет. Ушите му бяха

като карфиол, а носят гърбав. Никога не ми говореше на арменски пред другите, за да не се почувстват пренебрегнати. Говореше на общия за всички ни език.

И сега, тази сутрин, като видя списанието за изкуство, което бях донесъл заедно с храната си, той попита:

— Какво си донесъл тук, момче?

— Едно списание.

— Какво списание?

— За изкуство.

— С картинки?

— Да.

Попита ме дали може да разгледа списанието и бе много доволен да открие в него репродукция от картина на Джордж Билоуз, изобразяваща голям мач по борба.

Остави внимателно списанието до храната ми на една обрязана чаталчеста лоза и си отиде.

Известно време лозарите работеха мълчаливо, замислени за различни неща и в очакване.

След малко аз попитах:

— Кой е Хосе Клементе Ороско?

Не очаквах някой да знае, защото се смята, че изкуството и работниците са от различни светове.

След известно време сеньор Тейпия отговори:

— Сеньор Ороско е велик мексикански художник.

— Виждали ли сте негови неща?

— Да, по стените на мексиканските сгради — отвърна сеньор Тейпия. — А ти познаваш ли творчеството на Хосе Клементе Ороско?

— Погледнете — рекох, — вчера открих това списание във Фресно и в него има репродукции от някои картини на сеньор Ороско.

— Какво мислиш за тях?

— Мисля, че са велики.

— Не ти ли се струват... грозни?

— Не, сеньор.

— Това са картини на мизерията, страданието, мъката, глада и гнева и въпреки това ти смяташ, че са велики?

— Да, сеньор. А вие?

Сеньор Тейпия замълча за миг, преди да отговори. Поглади краищата на мустачките си, а през това време Хосе, Панчо и Ито го гледаха и чакаха какво ще каже, макар и да не знаеха нищо за Ороско.

— Да, сеньор Уили — каза Тейпия. — Си, сеньор. Само съм изненадан, че *ти* откриваш и оценяваш неговото изкуство, защото това е такъв вид изкуство, което мнозина отхвърлят с лека ръка.

Лозарите се върнаха към работата си и дълго мълчаха. Накрая Ито проговори.

— *Багаро* — рече той и ние знаехме, че мисли за своето престъпление.

— Предполагам, че трябва да е имало и друга подбуда — рече Хосе.

— Не — отвърна Ито, — той играеше нечестно и това беше всичко.

— Ако си помислите внимателно, сеньор Ито — продължи Хосе, — сигурен съм, че ще откриете съвсем друг повод, въпреки че се е случило толкова отдавна.

— Мислил съм за това трийсет години — отвърна Ито. — Никакъв друг повод нямаше.

Сега заговори най-младият мексиканец.

— Когато сте напуснали онези заснежени места и сте дошли в Калифорния, вие сте били млад мъж, нали?

— Да, на трийсет и три години бях — отвърна Ито.

— Не сте ли си намерил някое японско момиче за жена и за майка на децата ви?

— Не, сеньор Панчо — отвърна Ито.

— Защо?

— Човек, който е убил друг човек, не може да бъде баща.

Лозарите отново се върнаха към работата си, всеки към своята лоза, всеки към своите собствени мисли.

След около час попитах:

— Сеньор Тейпия, какво щяхте да направите, ако бяхте богат, ако имахте много пари?

— Това е много труден въпрос.

— Какъв човек щяхте да бъдете?

— С много пари?

— Да, сенъор. Един милион например. Или два. Какъв човек щяхте да бъдете тогава?

— О, какъв можех да бъда? Много лош, опасявам се, и това е тайната на парите. Това е техният страшен проблем. Никога не съм се надявал, че някой ден ще имам много пари. Никога не съм се стремил към парите.

— А вие, сенъор Хосе?

— Безсмислено е да се стремиш към парите — рече Хосе. — Аз никога няма да бъда богат. Не разбирам парите.

— А вие, сенъор Панчо?

Най-младият мексиканец се усмихна и рече:

— О, бих искал да съм богат, но знам, че е ненужно.

— Защо да е ненужно?

— Парите са за богатите, а не за бедните — отговори момчето.

— А какво е за бедните?

— Жена — отвърна момчето. — Жена и син, и дъщеря. Ако имам своя жена, свой син и своя дъщеря, вярвам, че щях да съм по-богат и от най-богатия човек на света.

— А вие, сенъор Ито?

— Аз имам пари — отвърна японецът. — Заради тях убих.

Лозарите пак продължиха работата си. През обедната почивка мексиканците разгледаха репродукциите от акварелите на Хосе Клементе Ороско в списанието. Ито също ги погледна да види за какво става дума.

Една от картините изобразяваше човешки гняв, който бе само с една степен по-ниско от яростта и престъплението. Ито стоя дълго над тази картина.

Мексиканците си отидоха в къщи да обядват, а Ито и аз почнахме да си ядем сандвичите. Тогава той се върна към списанието и го отвори на картината с гнева. Гледа я известно време, после ме помоли да я погледна и аз. Картината изобразяваше дребен мъж в коптор, който служеше за дом. Мъжът се бе нахвърлил яростно върху жена си и децата, но човек разбираше, че гневът му изобщо не е насочен срещу тях. Човек усещаше, че той е срещу всичко друго и всеки друг, освен тях. Ито посочи с пръст мъжа на картината.

— Ито — каза той. — *Багаро*.

Обедната почивка изтече бързо, мексиканците се върнаха сред необрязаните лози и продължиха да работят.

След месец всички лози бяха обрязани. Много неща бяха казани през този месец на общия за работниците език и не малко от тях ще останат незабравими.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.